

JUHLAJULKAISU

URHO KALEVA
KEKKONEN

1900 · 3/9 · 1975

SUOMALAINEN LAKIMIESYHDISTYS

Vammala 1975, Vammalan Kirjapaino Oy

ISBN 951-9068-43-0 (1/2 nahk.)

ISBN 951-9068-44-9 (sid.)

ISBN 978-951-855-874-6 (PDF)

P. J. Muukkonen

Yhteistyösopimukset ja lojaliteettivelvollisuus

1. Yritysten välillä tehdään yhä enemmän ja enemmän meillä Suomessakin erilaisia yhteistyösopimuksia. Yleensä ne ovat monisyisen motivaation tulos, joskin voidaan arvella, että ratkaisevana lähtökohtana on usein ollut toimialarationalisointi tai muu pyrkimys keskitettyyn toimintaan suuremman yksikön kuin yhden yrityksen puitteissa.

Kilpailunrajoitusrekisteriin, jota nykyisin pitää elinkeinohallitus, on merkitty noin tuhatkunta erilaista kilpailunrajoitusta. Melkoinen osa niistä koskee erilaisia yhteistyösopimuksia. Niiden pääsisältö on julkaistu yleensä Kartellirekisterilehdessä tai sen seuraajassa Kilpailunvapauslehdessä. Nuo yhteistyösopimukset muodostavat oivan materiaalin sopimusten kaikenpuolista analyysia ja kenties tarkoituksenmukaisia luokituksia varten. Tällaista ei meillä tiettävästi ole suoritettu. Materiaali odottaa kuin mansikka mättäällä poimijaansa ja käsittelijäänsä.¹

Tässä yhteydessä ei voida käsitellä yhteistyösopimuksia niiden monitahoisten oikeudellisten arviointien kannalta. Nyt voidaan ainoastaan korostaa, kuinka tärkeä on ymmärtää tuollaisten sopimusten taloudellinen tausta ja tarkoituksenmukaisuus. Tuollainen tarkastelutapa ainakin yleensä aiheuttaa, että sopimusta on tarkasteltava kokonaisuutena, sen osia ei voida arvioida erillään kokonaisuudesta ja itsenäisesti vaan nimenomaan kokonaisuuden osina. Kuten sanottu, yhteistoimintasopimukset ovat niin moni-ilmeisiä, että nyt on mahdollisuus tarkastella ainoastaan niihin liittyvää lojaliteettivelvollisuutta,

¹ Huomaa tässä yhteydessä erit. *Haug*, Samarbeidsavtaler og sammenslutninger. Rettslige problemer i forbindelse med konsentrasjons- og samarbeidsbestrebelsene i industrien, Lov og Rett 1966, s. 267 av. 5 ja s. 269 av. 7.

erästä tämän päivän sopimusoikeuden merkittävää ja tärkeää ongelmaa.

2. Tuskinpa liioitellaan, jos sanotaan, että koko sopimusoikeuden ilmapiiri on viime vuosikymmeninä ei ainoastaan muuttunut vaan suorastaan lämmennyt — tullut eräässä mielessä humanimmaksi kuin ennen.² Suomessakin on erityisesti viime aikoina käyty melko vilkasta keskustelua yleisestä sopimusoikeudellisesta kohtuullistuttamisperiaatteesta. Yhä yleisemmin ollaan oikeuskirjallisuudessamme yleisen sovittelusäännön kannalla, ts. kaikkia sopimuksia voidaan sovittaa, jos ne johtavat ilmeiseen kohtuuttomuuteen, kuten jäljempänä esitettävästä lähemmin ilmenee.

Useat muutkin merkit viittaavat mainittuun ilmapiiriin lämpenemiseen. Olosuhteiden muutoksille sopimuksen teon jälkeen annetaan nykyisin suurempi merkitys kuin ennen, oikeustoimen tulkinnessa vaaditaan kohtuullisuutta, oikeuskirjallisuudessa pohditaan, missä määrin kohtuusajattelulla on jalansijaa silloin kun sopimus on muotovirheen vuoksi pätemätön jne.

Yhtenä kuvatulaisena »ajan merkinä» voidaan pitää herännyttä — ja ilmeisesti voimistuvaa — keskustelua lojaliteettivelvollisuuden olemassaolosta.

3. Uusimmissa sopimusoikeudellisissa teoksissa ja jopa uusimmissa lainvalmistelutöissäkin tuodaan usein esiin sopijapuolille kuuluva lojaliteettivelvollisuus.³

Lojaliteettivelvollisuudella tarkoitetaan sitä, että *sopijapuolten ei ainoastaan tule ottaa huomioon toisen sopijapuolen etu vaan myös*

² Ks. *Muukkonen*, Standardisopimukset, Suomen Lakimiesliiton vientioikeudellisten kysymysten erikoiskurssin pöytäkirja, Vammala 1970, s. 94; *Ylöstalo*, Siviilioikeuden kehityslinjoja, Festschrift utgiven i anledning av Juristklubben Codex 25-års jubileum, Borgå 1965, s. 90: »Kuitenkin on kysymyksessä huomattava ilmaston muutos koko sopimusoikeudessa, jolla on yleisoikeudellista mielenkiintoa.»

³ Esim. *Taxell*, Avtalsbrottens problematik, Festschrift utgiven i anledning av juristklubben Codex 25-års jubileum, Borgå 1965 s. 71: »Man kan bl.a. nämna den allmänna skälighetsstandarden samt den s.k. lojalitets regeln eller principen att en part i viss utsträckning har att bevaka den andra partens intressen. Normer av denna art kan t.o.m. åsidosätta eller uppmjuka lagregler, t.ex. äldre lagstadganden som icke är förenliga med en senare rättsutveckling.» Ks. lisäksi erityisesti *Sama*, Avtal och rättskydd, Åbo 1972, s. 81 ss., s. 468; *Arnholm*, Privatrett II, Avtaler, Oslo 1964, s. 7 ss.

Lainvalmistelutöistä ks. esim. *Työsopimuslakikomitean mietintö*. Komiteanmietintö 1969: A 25. Helsinki 1970 s. 31: »Sillä sopimusoikeudessa tunnustetulla periaatteella, että sopimuspuolen on sopimusta täyttäessään kiinnitettävä huomiota ei ainoastaan omaan vaan myös toisen sopimuspuolen etuun, on erityinen merkitys työsuhteissa», s. 45; *Ehdotus laiksi kauppaedustajista*. Komiteanmietintö 1971: A 31. Helsinki 1971 s. 83 ja *Hallituksen esitys* Eduskunnalle laiksi kauppaedustajista. 1974 vuoden valtiopäivät n:o 71 s. 11. *Kivivuori—af Schultén—Tala—Sevón*, Ehdotus kuluttajansuojalainsäädännöksi. Oikeusministeriön lainsäädäntöosaston julkaisuja 12/1974, 3 luku »Sopimusehtojen sääntely» sekä siinä lähemmin s. 115 ss.

valvoa sitä. Sopijapuolilta voidaan vaatia lojaalia »käyttäytymistä» toisiansa kohtaan.⁴

Yllä mainituin tavoin ilmaistu lojaliteettivaatimus vaikuttaa kovin ylimalkaiselta ja epämääräiseltä, jopa siinä määrin, että saatetaan saattaa kysymyksenalaiseksi tuollaisen velvollisuuden olemassaolokin. Niinpä esim. *Carl Martin Roos* arvostellessaan *Taxell*'in teosta »Avtal och rättskydd», missä suhtaudutaan sangen myönteisesti lojaliteettivelvollisuuteen, lausuu mm.: »Däremot kan man enligt min mening ställa sig skeptisk till en sådan lojalitetsprincip som *Taxell* presenterar. Den skulle innefatta så olikartade moment... Bättre är nog föra in lojalitet och skälighet som bedömningsfakta vid en fri värdering.»⁵

4. Ei liene riittävää syytä suhtautua skepsiksellä lojaliteettivelvollisuuden olemassaoloon. Varsinkin pitkäaikaisissa taloudellisissa yhteistyösopimuksissa, jotka tavallisesti eivät sisällä kovinkaan yksityiskohdaisia määräyksiä vaan ovat eräänlaisia puitesopimuksia, ikäänkuin asian luonne edellyttää toisen sopijapuolen etujen huomioonottamisen ja valvomisen. Lojaliteettivelvollisuudella on suorastaan korostettu merkitys tuollaisissa yhteistyösopimuksissa. Sen perusteella voidaan tehdä melkoisia johtopäätöksiä siitä, mitä sopijapuolten on katsottava tarkoittaneen lähempää säätelyä vaille jääneestä yksityiskohdasta.

Lojaliteettivelvollisuus kuuluu yhteistoimintasopimukseen. Sen lähempi merkityssisältö määräytyy kunkin sopimuksen lähemmän oikeudellisen arvioinnin yhteydessä, missä sopimuksen taloudellisella taustalla ja tarkoituksenmukaisuudella on melkoinen arvonsa. On lisäksi syytä todeta, että on varsin vaikea puhua yhteistoiminnasta tai yhteistyöstä, ellei tuollaista velvollisuutta aseteta.

Lojaliteetin lähempi sisältö määräytyy siis kunkin sopimuksen omista yksityiskohdista ja piirteistä käsin. Tietty yhteinen mittapuu on kuitenkin osoitettavissa, jolla voidaan mitata lojaliteettivelvollisuuden täyttäminen tai täyttämättä jättäminen. On aiheellista ennen sanottuun kysymykseen puuttumista todeta, että jos sopimuksen oikea täyttämi-

⁴ Ks. esim. *Arnholm*, *Privatrett II. Avtaler*, Oslo 1964, s. 7 ss. mm.: »Et viktig drag i våre dagers avtalsrett er kravet til lojalitet mellom partene. Nå skal man ikke forestille seg at det her foreligger noe markert brudd med eldre tiders slappe moral. Det er ikke noen principiell nyorientering man stiller overfor, men en sterkere markering av kravet om at den ene skal ta rimelig hensyn til den annen. Kravet har ikke samme styrke i alle forhold. ... Lojalitetskravet blir strengere i et varig kontraktsforhold enn når det gjelder en enkelt spekulasjonsforretning som avvikles straks. Det gjør seg gjeldene både i det ferdige kontraktsforhold og under forhandlinger av avtale»; *Hiekkaranta*. Toimeksisaajan velvollisuksista eräissä kaupallisissa toimeksiantosopimuksissa, Turku 1969, s. 7 ss.; *Ussing*, *Aftaler paa formuerettens omraade*, København 1950, s. 172.

⁵ *Carl Martin Roos*, ilmoitus *Taxell*in teoksesta »Avtal och rättskydd», SvJT 1974 s. 43.

nen edellyttää sopijapuolen myötävaikutusta voidaan yleisestä lojaliteettivelvollisuudesta johtaa myös sopijapuolen *myötävaikutusvelvollisuus*.

En tahdo kieltää, etteikö kerrotunlainen lojaliteettivelvollisuus vaikuta jossain määrin epämääräiseltä, »monivivahteiselta». Sitä se ei kuitenkaan loppujen lopuksi ole yhtään enemmän kuin kohtuullisuusvaatimuksen tai OiktTL 33 §:ssä ilmaistun »kunnianvastaisuus tai arvottomuus» -vaatimuksen esittäminen. Riittävin perustein näet voidaan esittää, että *lojaliteetin mittapuuna on kohtuullisuus*, ts. sopijapuolen on otettava kohtuullisessa määrin huomioon toisen sopijapuolen edut, jopa joskus, mm. talouselämässä yleisissä yhteistyösopimuksissa, kohtuullisessa määrin myötävaikutettava sopimuksen päämäärien toteuttamisessa.

5. Asettaessa kohtuullisuus lojaliteetinkin mittapuuksi merkitsee tämä samalla kannanottoa sen käsityksen puolesta, että sopimusoikeudessa vallitsee yleinen sovittelu- eli kohtuullistuttamisperiaate. Kun sopimuksissa olevia ilmeisen kohtuuttomia ehtoja voidaan sovittaa kohtuuden vaatimustasolle, niin vastaavasti voidaan lojaliteettivelvollisuuden mittapuuksi asettaa kohtuullisuus. Sopimukseen voidaan katsoa kuuluvan sellaisia kohtuullisia määräyksiä, joiden pohja ja perusta on lojaliteettivelvollisuudessa.

Kysymys yleisestä sopimusten sovitteluperiaatteesta oli vielä runsaat kymmenen vuotta sitten melko riidanalainen. Näin voidaan sanoa olleen asian laidan kaikissa Pohjoismaissa eikä siis vain meillä Suomessa. Muistan elävästi, kuinka 1960-luvulla lukuisia kertoja keskusteltiin mm. professori *Ylöstalon* kanssa kysymyksestä, joko hän »uskaltaa» opettaa yleisen sovitteluperiaatteen vallitsevan sopimusoikeudessamme. Tähän oli erinomainen aihe varsinkin sen vuoksi, että *Ylöstalo*⁶ oli 1965 julkaissut erään kirjoituksen, jossa melko varovaisesti suhtauduttiin yleiseen sovitteluperiaatteeseen.

Tällä hetkellä tilanne on jo ratkennut yleisen sovitteluperiaatteen eduksi. Voidaan näet riittävin perustein todeta,⁷ että varsinkin viimeisten parinkymmenen vuoden aikana sovittelusääntö on otettu kaikkiin tärkeimpiin sopimusoikeudellisiin lakeihimme ja lakiesityksiin. Näihin

⁶ *Ylöstalo*, em. kirjoitus s. 86 ss.; vrt. Sama teoksessa *Kivimäki–Ylöstalo*, Suomen siviilioikeuden oppikirja. Yleinen osa, Porvoo 1973 (3 p.); s. 7: »Mainituissa lainkohdissa omaksuttu oikeusajatus on saamassa yleisen sopimusoikeudellisen periaatteen kantavuuden».

⁷ Ks. esim. *Aro*, Om tillämpning av SBL § 8, JFT 1974 s. 180; *Portin*, Om jämkning av oskälige avtal, JFT 1974 s. 331.

verrattavia sovittelusäännöksiä on säädetty muillakin oikeusaloilla, esim. vahingonkorvausoikeudessa ja jäämistöoikeudessa.⁸

Sen valaisemiseksi, kuinka yleiseen sovitteluajatuksen on Ruotsin ja Suomen oikeuskirjallisuudessa suhtauduttu ja minkälaista kehitystä meilläkin on odotettavissa, on paikallaan luoda lyhyt katsaus asiasta esitettyyn.

Ruotsin oikeustieteen osalta vallitseva käsitys hyväksyy yleisen sovitteluajatuksen.⁹ Tästä huolimatta jotkut katsovat, että kohtuusperiaate on sovellettavissa ainoastaan määrälaajuudessa.

Käsitystä, että yleinen kohtuusperiaate on sovellettavissa ainoastaan määrälaajuudessa, ovat suosittaneet mm. *Vahlén*,¹⁰ *Malmström*¹¹ ja *Karlgren*.¹² Ruotsalaisten tutkijain enemmistö on, kuten sanottua, siis sillä kannalla, että eri laeissa olevat säännökset ovat ilmauksena yleisestä kohtuuttomien sopimusehtojen sovitteluperiaatteesta. *Nial*¹³ perustaa käsityksensä säännösten jatkuvaan lisääntymiseen, *Grönfors*¹⁴ ratkaisuun NJA 1948 s. 138 ja *Hessler*¹⁵ viittaa VKL:n esitöihin. *Marks von Württemberg-Sterzel*,¹⁶ *Rodhe*,¹⁷ *Schmidt*¹⁸ ja *Wallin*¹⁹ esittävät, että VKL 8 § on

⁸ Esim. VahKL 2 luku, 3:6 ja 4:1 sekä PK 8 luku. Vrt. *Ylöstalo*, em. kirjoitus s. 94 ss.

⁹ *Tanskan* oikeuskirjallisuus on toisella kannalla. Vallitseva käsitys katsoo, että sovitteluajatus on sovellettava varsin rajoitetusti. Ks. esim. *Jacobsen*, *Forlagsretten*, København 1951, s. 70; *Ussing*, *Enkelte kontrakter*. Anden udgave. København 1946, s. 84. *Sama*, Ilmoitus teoksesta *Kristen Andersen Norsk Kjøpsrett*, TfR 1945 s. 315 a; *A. Vinding Kruse*, *Ansvarsfraskrivelse for tingsskade i enkelte kontraktsforhold*. Festskrift til Henry Ussing. København 1951 s. 282 sekä *Förhandlingarna å det tjugoförsta nordiska juristmötet i Helsingfors den 22–24 augusti 1957*. Utgivna av lokalstyrelsen i Finland, Vammala 1959 s. 159, (teos lyh. 19. juristmötet); *Lando*, *Förhandlingarna vid det tjugoförsta nordiska juristmötet i Stockholm 31 augusti–2 september 1966*. Utgivna av den svenska styrelsen. Stockholm 1967 s. 203; *Jørgensen*, 24. juristmötet, s. 192.

Norjan oikeuskirjallisuudessa *Øvergaard* on sovittelusäännösten kirjaimellisen tulokinnan kannalla (Om ugyldighet, Oslo 1948 s. 96 vert. s. 87 ss.). *Kristen Andersenin* käsitys on vaihdellut ja kulkenut pidättyvämpään suuntaan (Norsk kjøpsrett i hovedtrekk, Oslo 1945 s. 23 ss., *Kjøpsrett*, Oslo 1962, s. 28 ss., Om standardkontraktsvilkår i kjøp, TfR 1964 s. 336.). *Arnholm* on huomattavan yleisen sovitteluajatuksen kannalla (*Privatrekt II* s. 250).

¹⁰ *Vahlén*, Om avtal och tolkning. Stockholm 1960 s. 236.

¹¹ *Malmström*, *Civilrätt jämte några grunddrag av den allmänna rättsläran*. Lund 1962 s. 88 s.

¹² *Karlgren*, Några synpunkter på den köprättsliga formulärrätten, JFT 1967 s. 429 ss.

¹³ *Nial*, *Avtalsrätten under ett halvt sekel*. Minneskrift utgiven av juridiska fakulteten i Stockholm vid dess femtio-årsjubileum 1957. Stockholm 1957 s. 191 ss.

¹⁴ *Grönfors*, Tvingande rättsregler. Festskrift till Håkan Nial. Stockholm 1966 s. 211.

¹⁵ *Hessler*, Några anteckningar om avbetalningsköp, SvJT 1954 s. 121.

¹⁶ *Marks von Württemberg-Sterzel*, *Lagen om skuldebrev jämte dithörande författningar*, Stockholm 1953 s. 58.

¹⁷ *Rodhe*, *Förhandlingarna å det nittonde nordiska juristmötet i Stockholm den 23–25 augusti 1951*. Utgivna av det svenska mötet i Stockholm. Bil. V. Stockholm 1952 s. 21 s. (teos lyh. 19. juristmötet); *Sama*, *Obligationsrätt*, Stockholm 1956, s. 13; *Sama*, *De nordiska köplagarna och affärlivets avtalspraxis*, JFT 1957 s. 10 s.

¹⁸ *Schmidt*, *Faran och försäkringsfallet*, Lund 1943 s. 173 ss.; 24. juristmötet. Bilaga 7. s. 30 ja 32.

¹⁹ *Wallin*, Om avtal mellan makar, Lund 1960. s. 130 s. ja 153 s.

analogisesti sovellettavissa varallisuusoikeudellisiin sopimuksiin. Tällä kannalla on myös *Hellner*.²⁰ *Bernitz*²¹ toteaaakin ruotsalaisessa oikeuskirjallisuudessa oltavan nykyisin yhtä mieltä siitä, että VKL 8 § on ilmaus yleisestä velvoiteoikeudessa sovellettavasta periaatteesta.

Merkittävää askelta kohti yleisen sovitteluperiaatteen lainsäädännöllistä hyväksymistä Ruotsissa merkitsee *Hellnerin* yhdenmiehen komitean mietintö yleislausekkeista varallisuusoikeudellisessa lainsäädännössä lakiehdotuksineen.²²

Mietinnössä ehdotetaan, että nykyiset yleislausekkeet — luu-kuunottamatta Avtalslagen 33 §:ää, joka tulisi pysymään voimassa muuttumattomana — korvattaisiin uudella yleislausekkeella, jonka sovellutusalan tulisi olemaan koko varallisuusoikeus. Ehdotuksen mukaan myös kohtuutonta sopimussakkoa ja purkamisehtoa (Avtalslagen 36 ja 37¹ §§) koskevat erityissäännökset kumottaisiin ja mainitunlaisten ehtojen arviointi tapahtuisi vastaisuudessa uuden yleislausekkeen perusteella. Yleislausekkeen paikka tulisi olemaan vapaaksi jäänyt 36 § Avtalslagen.²³

Suomen oikeuskirjallisuudessa 1950-luvulla *Saxén*²⁴ ja *Gunnar Palmgren*²⁵ esittivät käsityksen, ettei kosketeltuja säännöksiä ole mahdollista soveltaa laajentavasti. Viimeksi mainittu viittaa ennen kaikkea siihen, että yleisen sovitteluperiaatteen hyväksymisellä on moraalialla heikentävä vaikutus. — Yksittäisten säännösten laajentavaa soveltamista puoltavat puolestaan *Vihma*²⁶ ja *Ylöstalo*.²⁷

Yleinen sovitteluajatus on myös meidän oikeuskirjallisuudessamme saanut laajaa kannatusta. Tällä kannalla ovat mm. *Ha-*

²⁰ *Hellner*, Köprätt. Kortfattad lärobok. Stockholm 1967. s. 32 s. ja 41.

²¹ *Bernitz*, Utvecklingen mot en standardavtalsrätt I. Standardavtalen i rättstillämpningen, SvJT 1972 s. 440.

²² Generalklausul i förmögenhetsrätten. Betänkande av Generalklausulutredningen. SOU 1974:83. Ks. myös *Hellner*, Generalklausulerna och avtalsrättens utveckling, JfT 1975 s. 95 ss.

²³ Uusi 36 § tulisi kuulumaan seuraavasti:

»Är bestämmelse i avtal eller tillämpning därav i visst fall med hänsyn till avtalets övriga innehåll, vad som förekommit vid avtalets tillkomst, senare inträffade förhållanden samt omständigheterna i övrigt att anse som otillbörligt, får bestämmelsen jämkas eller lämnas utan avseende. Vid prövningen skall särskild hänsyn tagas till om part är konsument eller intager annan liknande ställning gentemot andra parten.

Har bestämmelse som avses i första stycket sådan betydelse för avtalsförhållandet, att det icke skäligen kans fordras att avtalet i övrigt skall gälla med oförändrat innehåll, får avtalet även i annat hänseende jämkas eller lämnas utan avseende.

Första och andra styckena äger motsvarande tillämpning i fråga om andra rättshandlingar än avtal.»

Nykyinen kohtuutonta menettämisehtoa (lex commissoria) koskeva säännös lain 37² §:ssä tulisi yksin muodostamaan uuden 37 §:n. Edelleen ehdotetaan mietinnössä eräitä muutoksia lain 38 §:n säännökseen kilpailukieltovälipuheista.

²⁴ *Saxén*, Förlagsavtalet, Åbo 1955, s. 59 s.

²⁵ *Palmgren*, 19. juristmötet s. 192 s.

²⁶ *Vihma*, Eräitä ajankohtaisia kauppaoikeudellisia kysymyksiä, LM 1952, s. 623 ss.

²⁷ *Ylöstalo*, em. kirjoitus s. 91. Vrt. *Kivimäki-Ylöstalo*, s. 7.

kulinen,²⁸ *Godenhielm*²⁹ ja *Olsson*,³⁰ joista viimeksi mainittu aikaisemmin suhtautui yleiseen sovitteluajatukseen pidättyvästi. Myös *Ahon*³¹ voidaan katsoa suosittavan nyt kysymyksessä olevaa vaihtoehtoa. Yleisen sovitteluajatuksen kannalla ovat myös *Muukkonen*³² ja *Taxell*³³ sekä hiljattain ilmestyneiden kirjoitustensa perusteella myös *Aro*³⁴ ja *Portin*.³⁵

Korkeimman oikeuden äskettäin tekemän ratkaisun myötä on myöskin oikeuskäytännössämme nyt hyväksytty ajatus kohtuuttoman sopimusehdon sovittelusta yleisen kohtuullistamisoikeuden perusteella. Jo aikaisemmastakin oikeuskäytännöstä on meillä tosin löydettävissä ratkaisuja, joista käy ilmi, että kohtuullistaminen olisi periaatteessa ollut mahdollista.³⁶ Kun kohtuullistaminen ei asianomaisissa yksityistapauksissa kuitenkaan tullut kysymykseen, ei korkein oikeus joutunut ottamaan lopullisesti kantaa asiaan. Sen sijaan ratkaisussa N:o 2422/73/15. 2. 1974 (N:o 114 RD 1973), jota on jo ehditty luonnehtia historialliseksi-kin,³⁷ korkein oikeus on selvästi käyttänyt hyväkseen yleistä kohtuullistamisoikeutta.

A oli ns. pika-arpajaisissa voittanut päävoittona olleen henkilöauton. Arpalippuun otetun ehdon mukaan voitot oli arpaa vastaan perittävä määräpäivään mennessä, minkä jälkeen perimättömät voitot katsottiin lahjoitetuiksi arpajaisten järjestäjälle. Kun A, joka oli kadottanut voittoarvan, oli ennen määräpäivää ilmoittanut siitä arpajaisten järjestäjälle, ja vaatinut autoa itselleen sekä sen jälkeen kohtuullisessa ajassa vireille panemassaan oikeudenkäynnissä, löydettyään kadonneen arpalipun, esittänyt

²⁸ *Hakulinen*, Velvoiteoikeus I. Yleiset opit, Helsinki 1965, s. 94, s. 102, s. 137. Huomaa *Sama*, Lausunto eduskunnan lakivaliokunnalle 18. 3. 1974 Hallituksen esityksestä n:o 187 vp 1973 vahingonkorvausta koskevaksi lainsäädännöksi, *Hakulinen* esittää ehdotuksesta poistettavaksi tarpeettomana säännöksen, jonka mukaan sopimusehto, joka lisää vahingonkorvausvastuuta olisi mitätön, koska hänen mukaansa ei ole epäilystä siitä, että myös meillä VKL 8 §:ää voidaan soveltaa kyseiseen tapaukseen. Ks. tästä *Aro*, JFT 1974, s. 183. Ks. vielä *Hakulinen*, Velkakirja siihen liittyvine lakeineen, Porvoo 1965, s. 85; *Sama*, Vuokraoikeus I, Helsinki 1967, s. 132.

²⁹ *Godenhielm*, Sopimusoikeuden oppikirja I. Porvoo 1969, s. 197 ss.; *Sama*, JFT 1974 s. 242.

³⁰ *Olsson*, 24. juristmötet, s. 205 sekä aikaisemmasta kannasta 21. juristmötet, Bilaga VI s. 36 s.

³¹ *Aho*, Varallisuus oikeudellisen oikeustoimen tulokinnasta, Porvoo 1968, s. 123–124.

³² *Muukkonen*, Standardisopimukset s. 94.

³³ *Taxell*, Avtal och rättskydd, s. 159. Ks. myös 24. juristmötet s. 196.

³⁴ *Aro*, JFT 1974 s. 171 ss. ja DL 1974 II s. 33 ss.

³⁵ *Portin*, JFT 1974 s. 323 ss.

³⁶ Ks. esim. tapaukset N:o 1520/15. 6. 1971 (B:o 285 RD 1970), N:o 250/1. 2. 1972 (N:o 53 RD 1971), 1973 II 26 ja N:o 679/13. 3. 1974 (N:o 141 RD 1973). Ks. *Portin* ss. 330–331.

³⁷ Näin *Aro*, JFT 1974 s. 184, DL 1974 II s. 36.

sen oikeudelle, arpalipussa olevan mainitun ehdon soveltaminen on VKL 8 §:n säännös huomioon ottaen katsottu ilmeisen kohtuuttomaksi ja auto velvoitettu luovutettavaksi A:lle.³⁸

6. Eräs keskuskauppakamarin asettama välimiesoikeus³⁹ on äskettäin, 26. toukokuuta 1975 julistanut välitystuomionsa yhteistyösopimuksen rikkomisesta aiheutuneen vahingon korvaamista koskevassa jutussa. Sen perusteluissa todetaan mm., että tuollainen sopimus synnyttää myös *kohtuullisen lojaalisuusvelvollisuuden*. Välitystuomion tämän kirjoituksen kannalta mielenkiintoisuuden vuoksi selostetaan sitä lyhyesti seuraavassa.

Välimiesoikeuden tuomiossa todetaan mm.:

Yhtiön osoitettua halukkuutta yhteistoimintaan, mikä mm. oli johtanut asianosaisten yhteisen tarjouksen tekemiseen erään öljynporauslautan rakentamiseksi, asianosaiset, haluten luoda tulevalle yhteistoiminnalleen täsmällisemmät puitteet, ovat kanteessa kerrotuin tavoin syyskuun 3 päivänä 1971 tehneet kirjallisen sopimuksen, jossa ne ovat sitoutuneet keskenään yhteistyöhön öljyn- kaasunetsintätoimintaan tarvittavan kaluston markkinoinnissa ja valmistuksessa. Sovittuun yhteistyöhön kuuluvait mm. kysymykseen tulevan kaluston suunnittelu, tarjousten valmistelu, sopimusneuvottelujen käyminen ja sopimusten tekeminen sekä niihin perustuvien projektien jakaminen valmistusosuuksiin sopimuspuolten kesken sopimuksessa mainittuja perusteita noudattaen. Yhteistyötä varten sopimuspuolten tuli nimittää yhteinen projektihallinto ja sen alainen projektijohto, joiden kokoonpano ja tehtävät oli sopimuksessa määritelty. Yhteistyösopimuksen tarkoituksena oli käyttää hyväksi sopimuspuolten suunnittelu- ja tuotantokapasiteettia mahdollisimman tehokkaasti, ottaen huomioon että kysymyksessä oli huomattavia voimavaroja vaativan uuden tuotannonalan aloittaminen maassamme. Yhteistyösopimuksen toteuttaminen kussakin yksittäistapauksessa oli jätetty erikseen sovittavaksi.

Asianosaisten tarkoituksena on katsottava olleen, että kaiken yhteistyösopimuksen kattamaa alaa koskevan toiminnan tuli tapahtua asianosaisten kesken yhteisesti sovittavin tavoin samalla kun kummankin sopimuspuolen tuli pidättäytyä kilpailevasta rinnakkaisesta toiminnasta kysymyksessä olevalla alalla, jollei asianosaisten kesken jossakin yksittäistapauksessa nimen omaan toisin sovittu. Kerrotunlaisen yhteistyösopimuksen perusteella asianosaisten on niin ikään katsottava velvoittautuneen lojaalisuuteen toisiaan kohtaan ja tässä tarkoituksessa muun muassa

³⁸ Ratkaisu on selostettu DL 1974 II s. 33 ss.

³⁹ Välimiesoikeuden puheenjohtajana oli Voitto Saario sekä jäsenenä Raoul Fursenborg ja P. J. Muukkonen.

neuvottelemaan kaikista yhteistyösopimuksen alaan kuuluvista seikoista molempia tyydyttävän kohtuullisen ratkaisun aikaansaamiseksi. Kun puheena oleva sopimus oli tarkoitettu melko pitkäaikaiseksi ja kun sen asianosaisilta edellyttämän valmiuden hankkiminen ja muut suoritukset vaativat niiltä huomattavia kustannuksia aiheuttavia toimenpiteitä, niin ja kun yhteistyösopimus ei sisältänyt kaikkia yhteistoiminnan muotoja koskevia erityismääräyksiä vaan oli eräänlainen yhteistoiminnan puitesopimus, on sen katsottava luoneen asianosaisten välille sellaisen lojaalisuuteen perustuvan luottamussuhteen, johon sisältyi huolenpitovelvollisuus myös toisen sopimuspuolen eduista niin, ettei kummallakaan sopimuspuolella ollut oikeutta asettaa omaa etuaan ehdottomasti toisen sopimuspuolen edun edelle. Samoin on yhteistyösopimuksen katsottava asettaneen esteen sellaiselle toiminnalle jommankumman sopimuspuolen taholta, joka olisi vaikeuttanut sovittua yhteistyötä tai tehnyt sen tyhjäksi.

7. Taloudellisiin yhteistyösopimuksiin kuuluu siis suorastaan asian luonteen, yhdessä toimimisen idean perusteella kohtuullinen lojaliteettivelvollisuus. Ellei sitä noudateta, rikotaan yhtä sopimuksen sisältämää velvoitetta, ts. syyllistytään sopimuksen rikkomiseen. Lojaliteettivaatimuksen rikkominen ei siis ole minkään »hurskaan toiveen» vaan todella sopimuksen rikkomista. Taloudellisten yhteistyösopimusten osalta lojaalisuusvaatimuksella on jopa erityinen merkitys.

Sopimuksen rikkomisella on taas yleisten sopimusoikeudellisten periaatteiden mukaiset oikeusvaikutuksensa, mm. syntyy vahingonkorvausvelvollisuus ja myös oikeus sopimuksen purkamiseen, jos rikkomus ei ole vähäinen.